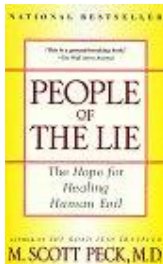

Lögnens folk - M Scott Peck

Ett försök att förstå den mänskliga ondskan.

M Scott Peck är psykiater sedan mer än 20 år tillbaka och dessutom troende kristen.

Han har tidigare skrivit boken: *Den smala vägen*, som blev en stor succé. (Scott Peck förkortas nedan SP)

Mannen som slöt förbund med djävulen

SP inleder boken med att berätta om en man som sluter ett förbund med djävulen, trots att han inte egentligen tror på att djävulen finns.

Historien är i korthet följande: En man vid namn George, som var gift och hade tre barn var försäljare och en mycket framgångsrik sådan. En dag fick han helt oväntat ett problem. Vid ett besök i Montreals katedral så lade han i 55 cent i en sparbössa där innehållet gick till kyrkliga ändamål. Plötsligt slog honom en tanke: Du kommer att dö när du är 55. George blev mycket upprörd men händelsen glömdes snart. Två veckor senare hände något liknande och därefter fick han med ganska korta mellanrum (några dagar eller så) liknande tvångstankar. Eftersom han var försäljare så måste han han resa mycket och en dag när han passerade en bro på en välbekant vägsträcka så fick han tvångstanken: *Det här var sista gången du körde över den här bron*. George måste senare ta bilen och åka tillbaka och passera bron för att överhuvudtaget kunna sova på natten. Sträckan var ca 10 mil! Liknande saker inträffade sedan om och om igen. George hade vid det här laget redan börjat i terapi hos SP. En dag berättade George för SP att han hade slutit ett avtal med djävulen. Avtalet gick ut på att om George skulle ge efter för sin impuls att åka tillbaka när en tvångstanke kom fram så skulle djävulen se till att hans tanke blev uppfylld. På det sättet så fanns det ju ingen anledning att åka tillbaka eftersom han då skulle dö. Han tog sedan också med sin son i avtalet, dvs. även sonen skulle dö om George föll för tvångstanken. Emellertid så hade George skuld känslor för detta och SP uppmanade honom att bryta avtalet vilket George gjorde. Han blev sedermera allt bättre genom terapin hos SP.

På väg mot en psykologi för ondskan

Fallet med George kan ses ur två olika synvinklar, den medicinskt vetenskapliga och den religiösa synvinkeln. Utifrån den medicinska modellen kunde man ställa en diagnos på Georges symtom: han led av en tvångsneuros. Ser man emellertid fallet utifrån en traditionellt kristen modell, så är människan inbegripen i en kamp mellan goda och onda

makter, mellan Gud och djävulen. Kampen gäller här om den enskilda människosjälens kommer att tillhöra Gud eller djävulen. Genom avtalet med djävulen utsatte George sin själ för den största risk man kan tänka sig. George hade nått en kritisk punkt i sitt liv. Genom att avsäga sig avtalet och relationen till djävulen gick George över till Guds sida och hans liv förändrades till det bättre efter detta. SP ser George som ett exempel på ett gränsfall där personen fortfarande inte har tagit ställning och det finns en väg till det goda och bort från ondskan.

SP menar att man inte kan se endast medicinskt på fall som detta och att en vetenskap som helt förnekar religiösa värden och verkligheter i längden får lika vansinniga och ohållbara följder som en religion utan kontakt med vetenskapens självkritik och sakliga granskning. Ondskans problem är ett stort mysterium. Det låter sig inte enkelt granskas enligt vetenskapens reduktionistiska modell. Frågan om ondskan kan heller inte åtskiljas från frågan om godheten. Om det inte fanns godhet i världen, skulle vi överhuvudtaget inte fundera över onskans problem.

Preliminär definition

Kort uttryckt skulle man kunna säga att ondskan är livets motsats. Den står i opposition till livets krafter. Ondskan strävar efter att döda - ett onödigt utsläckande av liv som inte har att göra med de biologiska överlevnadsprocesserna. Ondskan dödar också anden och livsgnistan hos människor. Det finns en hel rad mycket väsentliga uttryck för liv - och då i synnerhet det mänskliga livet som t.ex inlevelseförmåga, rörlighet, medvetenhet, tillväxt, utveckling, oberoende och vilja. Det är möjligt att döda, eller försöka döda någon av dessa egenskaper utan att skada kroppen.

När Jesus talade om sitt förhållande till oss människor, sade han: "[Jag har kommit för att de skall ha liv, och liv i överflöd](#)" (Joh 10:10). Om satan, onskans ande sade Jesus: "[Han har varit en mördare från första början](#)" (Joh. 8:44).

SP anser att enligt hans erfarenhet är onda människor ganska vanligt förekommande och ofta framstår de som ganska "vanliga" för den ytlige betraktaren.

Den judiske teologen **Martin Buber** skilde mellan två typer av myter om ondskan. Den ena typen gäller människor som befinner sig på glid in i ondskan. Den andra gäller den som redan "fallit offer för" och besegrats av den radikala ondskan (Good and evil)

Fallet med Bobby och hans föräldrar

SP berättar här om ett fall under det första året av sin psykiatriska praktik.

Den handlar om den 15-årige pojken Bobby som blivit akut sjuk med diagnosen depression. Bobbys äldre bror Stuart hade begått självmord året innan genom att skjuta sig i huvudet med sitt 22-kalibriga gevär. Bobby hade åtta månader senare stulit en bil, krockat med den (han hade aldrig kört bil tidigare) och blivit omhändertagen av polisen. Hans föräldrar fick rådet att omedelbart söka psykiatrisk hjälp för honom. I samtalen med SP var Bobby tillknäppt och ansiktet var tomt och uttrycksöst. Ett par månader före det första samtalet med SP var det julhelg och Bobby hade fått ett gevär i julklapp!! Det visade sig vara samma gevär som brodern hade skjutit sig med!

Dagen efter det första samtalet med Bobby träffade SP föräldrarna. De var till synes helt normala representanter för den undre medelklassen - lugna, ordentliga och "praktiga". De gick också till en luthersk kyrka varje söndag. Det visade sig att de inte alls förstod att Bobby också var i farozonen för självmord. På frågan varför föräldrarna hade givit Stuarts självmordsgevär i julklapp till Bobby visade de enbart förvåning (över frågan) och de trodde inte att det skulle kunna påverka Bobby på något sätt. Fadern försvarade det med att pojkar i den åldern tycker om att ha ett gevär och att de inte hade råd att köpa dyra presenter. De tyckte inte alls förstå att budskapet till Bobby helt enkelt blev: "Ta din brors självmordsvapen och gör likadant."

SP insåg att det rätteligen borde vara föräldrarna som skulle betecknas som sjuka i sammanhanget. Men de lät klart förstå att de inte skulle underkasta sig någon som helst behandling, de tyckte inte att det var något som helst fel på dem. SP menar att den sjukdom som föräldrarna helt enkelt led av var ondska.

Den känsla som en frisk person ofta upplever i mötet med en ond människa är motvilja och avsmak. Det kan vara en omedelbar känsla, men kan också utvecklas gradvis allteftersom relationen med den onda personen utvecklas och fördjupas. Det finns en reaktion som ondskan ganska ofta framkallar hos normala människor och det är förvirring. De onda människorna är "lögnens folk" - de bedrar andra samtidigt som de ständigt bygger upp en allt tjockare mur av självbedrägeri. I sin ständiga flykt undan ett avslöjande av sitt verkliga jag och undan sitt samvete är onda personer de räddaste människor som finns. De framlever sina liv i fullkomlig skräck. SP menar här att de på sätt och vis befinner sig i "helvetet" och att det är av eget val. Det är inte Gud som straffar oss, utan det är vi som straffar oss själva.(!) (SP rekommenderar här C.S. Lewis bok "Den stora skilsmässan")

Den tes som SP vill föra fram i sin bok är att ondska bör definieras som en specifik form av mental sjukdom och att den därför bör ägnas ett minst lika stort vetenskapligt forskningsintresse som andra vanliga psykiska sjukdomar.

Ondska och synd

Det är en klar skillnad mellan ondska och vanlig synd. Det är inte de konkreta synderna i sig som utmärker de onda människorna, utan snarare den utstuderade, konsekventa uthålligheten i deras synder. Detta beror på att onskans kärna inte handlar om själva synden utan om den onda människans vägran att erkänna den. (Jämför. C. Jung som menar att ondska är vägran att "möta skuggan" i sin personlighet)

Ett framträdande drag hos de människor SP kallar onda är benägenheten att skylla ifrån sig och peka ut *syndabockar*. Eftersom de inom sig betraktar sig själva som höjda över allt klander, är de tvungna att angripa var och en som klandrar dem. De betraktar sig själva som ofelbara.

SP menar att det är en klar skillnad mellan onda människor och s.k. psykopater (el. sociopater). Dessa kan utan några som helst skuld känslor begå brott, men de gör det med ett slags vårdslös likgiltighet. Det finns inte mycket mönster i deras brottslighet och utpekandet av syndabockar är inte något utmärkande drag hos dem. Psykopater kan ses som ett slags "moraliska analfabeter". Detta är inte fallet med onda människor. De går intensivt in för att bevara bilden av sig själva som perfekta och de är ständigt upptagna av ansträngningar för att upprätthålla intrycket av moralisk oklanderlighet. Ord som "image", "intryck" och "det yttre" är nyckelord när det gäller att förstå onskans moraluppfattning. Även om dessa människor tycks sakna motivation för att vara goda, är det deras önskan att framstå som goda. Men deras godhet är bara spelad. Den är en lögn.

Psykisk sjukdom och namngivningen av ondskan

Ett genomgående tema i boken är att sätta namn på ondskan. Vetenskapen har underlåtit att ta upp ondska som forskningsobjekt, ondska finns inte med som term i någon psykiatrisk uppslagsbok, vi har varit ovilliga att beteckna enskilda individer som onda och nöjt oss med det faktum att vi i deras närhet upplevt en namnlös fruktan eller motvilja. Man kan inte göra något åt en sjukdom innan man vet namnet på den. Behandlingen börjar alltid med diagnosen. SP menar att det nu är dags för psykiatrin att erkänna en ny och bestämd typ av personlighetsstörning, som kännetecknar de personer som SP kallar onda. Kortfattat kan denna typ kännas igen på följande kriterier

1) ett destruktivt beteende och en *jakt på syndabockar*, som ofta försiggår på ett utstuderat sätt.

2) en överdriven, om än ofta fördold, *intolerans mot kritik* och andra former av angrepp på den narcissistiska självbilden.

3) en uttalad strävan att *framstå som respektabel*, vilket visserligen bidrar till en prätigt livsstil men samtidigt föder falskhet och förnekande av känslor som hat och hämndlystnad.

4) *intellektuell förvirring*, som i stressituationer ibland yttrar sig i en mild, tankestörning.

Besättelse och exorcism

När SP började att skriva boken "Lögnens folk" trodde han inte att djävulen existerade. Han menar att detsamma gäller ca 99% av alla psykiatrer och en stor del av prästerskapet. Men han skickade ut ett brev till sjukhus där han meddelade att han var intresserad av ämnet som psykiater. Han lyckades få fram två fall som han menar var verklig besättelse. Båda fallen rörde sig om satanisk besättelse (inte av "mindre betydande andar"). SP menar att han nu vet att Satan är en realitet eftersom han själv har mött honom. Han beskriver emellertid inte något av fallen, eftersom det är så komplicerat att det skulle behövas en separat bok för att göra det rättvisa. Han refererar emellertid till en bok av **Malachi Martin**: *Hostage to the Devil*.

Varning för högsättning

SP menar att exorcism fungerar ungefär som psykoterapeutiska processer, både vad gäller metod och resultat. De skillnader som finns mellan psykoanalytisk terapi och exorcism ryms inom två huvudkategorier:

- a) begreppsmässiga **referensramar** (kristna resp psykoanalytiska) och
- b) sättet att använda sig av **makt**.

När det gäller makt skiljer sig den psykoanalytiska terapin och exorcismen radikalt. Den traditionella psykoterapin undviker medvetet att använda sig av någon som helst maktutövning. Atmosfären i terapiarbetet präglas av fullkomlig frihet.

Exorcismen är något helt annat. Här tas alla kraftresurser som ryms inom ramarna för det kärleksfulla och tillåtna i anspråk i kampen mot patientens sjukdom. Exorcismen utförs alltid av flera personer (minst tre), medan i terapi är patienten ensam med läkaren. Dessutom åberopar exorcistteamet genom bön och ritual Guds kraft under helandeprocessen. Exorcisten har inställningen att alla tänkbara kärleksfulla medel som kan uppbringas är tillåtna i kampen. Nyckelordet här är *kärleksfulla*.

Utöandet av makt gör helt klart exorcismen till en farlig procedur. Makt kan alltid missbrukas. Dessutom kan exorcismen betraktas som en form av hjärntvätt. Exorcisten och övriga deltagare i proceduren utsätter sig också för en stor risk, eftersom man har att göra med onda krafter.

Risker och möjligheter

Den främsta orsaken till att man hittills avstått från att utsätta onskans fenomen för mer ingående vetenskapliga studier är enligt SP fruktan för konsekvenserna. Och det finns all anledning att vara rädd. SP menar emellertid att det ligger en ännu större fara i att inte utarbeta en sådan teori än att göra det.

Ett av de karakteristiska dragen hos onda människor är att de utpekar andra som onda. Eftersom de är oförmögna att erkänna sina egna brister och svagheter måste de bortförklara dessa genom att lägga skulden på andra. De tvekar heller inte att krossa andra under en täckmantel av rättskipning. Exempel: de kristna martyrerna, inkvisitionen, jedeförintelsen mm. Det finns alltid en risk att vi själva skall begå en ond handling om vi pekar ut en annan människa som ond. Jämför. Jesu ord: "**Döm inte, så blir ni inte dömda**" (Matt 7:1). Jesus säger emellertid inte att vi aldrig skall fälla omdömen. "**Hycklare, ta först bort bjälken ur ditt eget öga, så kan du se klart och to bort flisan ur din broders**" (Matt 7:5). Vi måste alltså alltid börja med oss själva innan vi värderar andra. Men det är just detta som onskan inte klarar av. Den undviker den nödvändiga självkritiken.

En kärlekens metodik

Onda människor är de minst fria av alla. Har man mött en av dem, så har man i stort sett mött alla. Hur kommer det sig då att psykiatrin hittills inte har velat kännas vid en personlighetstyp som är lätt att känna igen? Jo, därför att man har låtit sig luras av den respektabla fasaden. En präst som är god vän till SP uttryckte det så här: "*Ondskan är sjukdomen med stort S.*"

Thomas Merton skriver så här:

Något av det svåraste i samband med rättegången mot Eichmann var att han vid en psykiatrisk undersökning förklarades som psykiskt fullkomligt frisk. Vi vill gärna förknippa psykisk hälsa med en känsla för rättvisa, mänsklighet, klokhet samt förmåga att förstå och älska andra människor. Det är de psykiskt friska och sunda människorna vi sätter vårt hopp till när det gäller att hålla dårskap, barbari och förstörelse på avstånd i vår värld. Men nu visar det sig plötsligt att det är just de friska som är de farligaste. Det är de friska och välanpassade som utan att blinka kan avfira missiler och trycka på knappar som iscensätter världens slutliga undergång - en undergång som också förbereds av dessa "friska". (**Thomas Merton: *Raids on the Unspeakable***)

Vad skall man egentligen göra när de onda människorna lyckas så förträffligt med sin sunda förklädning och framstår som så "normala" i all sin destruktivitet. Först av allt måste vi sluta att gå på deras maskering, sluta låta lura oss av de fina fasaderna. Därefter måste vi också studera dem på nära håll och försöka göra vad vi kan för att bota dem eller tygla deras framfart. SP menar också att enda sättet att tryggt och utan fruktan kunna studera och behandla ondskan måste vara genom kärleksfulla metoder. Kärleken måste vara vägen och metoden. Detta är i praktiken så svårt att tillämpa att vi värjer oss för det. Hur skall man kunna älska människor som är onda? Men detta måste vi göra, vi måste ha en kärleksfull attityd till dem.

Hur går då själva helandeprocessen till? SP har inget direkt svar på detta, men säger att kärlekens första uppgift är självrannsakan. När man har rannsakat och renat sig själv, med hjälp av Guds nåd, till den punkt där man kan älska sina fiender, då har man, enligt SP, nått så långt att även människor med en dragning till ondskan kan komma att påverkas, så att de kanske ändrar färdriktning i framtiden.

Leslie Wiklander, Partille